1000
klausimų ir atsakymų

LIETUVOS TŪKSTANTMEČIO VAIKAI

DEBESŲ GANYKLOS
LRT

Protų mūšis

1 Ar tiesa, kad valgyti pažaliavusias bulves yra pavojinga žmogaus sveikatai?

☐ Taip ☐ Ne

2 Kaip vadinamas žmogus, valgantis termiškai neapdorotą maistą?

3 Tai ir vyro vardas, ir kovinių sporto šakų rangas, ir tautybė. Kas tai?

4 Kurio iš šių produktų pagrindinė žaliava nėra pienas?

A Jogurto
B Majonezo
C Pasukų

5 Kurio iš šių produktų negali vartoti žmonės, netoleruojantys laktozės?

A Kiaušinių
B Mėsos
C Pieno

6 Kokios sporto šakos atstovas buvo pirmasis Nepriklausomai Lietuvai atstovavęs olimpinis čempionas Romas Ubartas?

7 Kaip vadinamas gėrimas, anksti pavasarį gaunamas iš klevų ir beržų?

8 Morkose gausu vitamino A. Su kuo reikia vartoti šias daržoves, kad organizmas geriau įsisavintų vitaminą A?

9 Kokios raidės formos yra regbio vartai?

A Raidės H
B Raidės O
C Raidės A

10 Kaip vadinamas leidimasis kalnų slidėmis vėliavėlėmis pažymėta trasa?

11 Kokios spalvos kortelė parodoma iš aikštės šalinamam futbolininkui?

12 Kurią kūno dalį užpuola laringitas?

13 Kuri iš šių „Formulės-1“ lenktynių trasų yra Jungtinėje Karalystėje?

A Ist Londono
B Indianapolio
C Silverstono

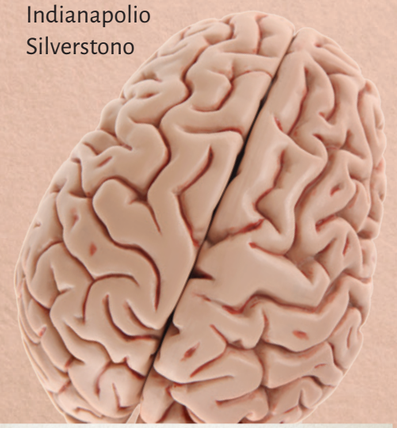

14 Koks smegenų veiklos sutrikimas dar vadinamas nuomariu?

15 Kokio amžiaus sulaukus galima pasirašyti donoro kortelę, tai yra sutikimą po savo mirties padovanoti savo audinius ir organus transplantacijai?

16 Ar tiesa, kad sąnarių uždegimas vadinamas artritu?

☐ Taip ☐ Ne

17 Ar tiesa, kad kieme dviračiu važinėjantis vaikas turi turėti dviratininko pažymėjimą?

☐ Taip ☐ Ne

18 Ar tiesa, kad su Kelių eismo taisyklėmis turi būti susipažinę tik automobilių vairuotojai?

☐ Taip ☐ Ne

19 Kurioje kojos dalyje yra girnelė?

20 Kaip vadinamas užkrečiamųjų ligų protrūkis?

Ligos

Šią ligą sukelia bakterijos „Yersinia pestis“. Dažniausiai ja užsikrečia žiurkės, o platina blusos. Žmonės šia liga gali užsikrėsti ir nuo sergančių žmonių. Pirmosios epidemijos siautė antikos laikais, o XIV a. viduryje didžiausia epidemija nusiaubė beveik visą Europą. Pragaištingiausios šios ligos formos – buboninė ir plaučių. Pastaruoju metu Lietuvoje dažnai minimas šios ligos pavadinimas, bet juo apibūdinama visai kita virusinė liga, kuria serga tik kiaulės ir šernai. Kokia tai liga?

Viena didžiausių istorijoje šios ligos epidemijų Europoje prasidėjo 1347 m., ji nusinešė kas trečio europiečio gyvybę. Buboninio maro, vėliau gavusio „Juodosios mirties“ pavadinimą, užkratas po Europą pasklido iš Marselio uosto. Prekybos laivais anuomet keliaudavo ne tik daug krovinių, bet ir nemažai žiurkių. Šios ne tik naikindavo ten buvusias maisto atsargas, bet ir atgabendavo pavojingas ligas. Iš Rytų atvykusios „keliauninkės“ susimaišė su vietinėmis žiurkėmis ir taip perdavė mirtiną maro užkratą bei jį platinančias blusas.

Maras

1972 m. po pasivaikščiojimo Mėnulio paviršiumi astronautas Harrisonas Schmittas netyčia įkvėpė jo dulkių, kurios pakliuvo į erdvėlaivio gyvenamąsias patalpas. Paskui visą dieną vyras kentėjo nuo alerginės reakcijos, kurią jis pavadino Mėnulio... Kas tai buvo?

Dėl padidėjusio jautrumo žiedadulkėms atsiranda alerginis sutrikimas. Jo simptomai primena peršalimą – teka ir užsikemša nosis, ašaroja akys. Astronautas Harrisonas Schmittas (g. 1935) įkvėpė ne augalų, o Mėnulio dulkių, tad alergiją pavadino ne įprasta, o Mėnulio šienlige.

Šienligė

Edvardo Dženerio nuveiktas darbas išgelbėjo daugybę gyvybių, tačiau jo naudoti metodai šiais laikais, ko gero, garantuotų vietą kalėjime. Sveiką 8 metų berniuką jis užkrėtė raupais ir stebėjo, kaip reaguoja jo organizmas. Ką atrado E. Dženeris?

Edvardas Dženeris (1749–1823) buvo anglų gydytojas, raupų profilaktikos pradininkas. Sveikam berniukui jis suleido raupais sirgusios moters kūno skysčių ir stebėjo, kaip reaguoja užkrėsto vaiko organizmas. Berniuko kūnas atpažino infekciją, jo kraujyje pradėjo gamintis su ja kovojantys antikūnai. Vieną dieną pasijutęs blogai, kitą dieną vaikas jau buvo sveikas ir įgijęs imunitetą raupams. Panašiu principu veikia ir dabar naudojamos vakcinos. Beje, už pagalbą gydytojas jau užaugusiam vaikui ir jo žmonai padovanojo vasarnamį ir su buvusiu pacientu liko draugais visam gyvenimui.

Skiepus

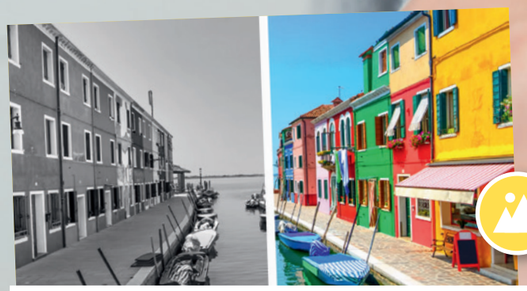

Įprastai žmonės mato tokį vaizdą, kuris pavaizduotas dešinėje. Tačiau kai kurie šį vaizdą mato tokį, koks jis yra kairėje. Kodėl?

Dėl įgimto spalvinės regos sutrikimo. Šią regos ydą 1794 m. pirmasis aprašė žymus anglų chemikas ir meteorologas Džonas Daltonas (1766–1844), dėl to sutrikimas buvo pavadintas jo vardu – daltonizmu. Moterys daltonizmu serga itin retai. Daltonizmą lemiantis genas yra X chromosomoje. Moterys turi dvi X chromosomas, ir paprastai kitoje X chromosomoje būna normalią regą lemiantis genas, kuris ir nustelbia ligos geną. Vyrai turi tik vieną X chromosomą, ir jeigu toji su daltonizmo genu, vyrams pasireiškia šis sutrikimas.

Dėl daltonizmo

Nuo XVIII a. pabaigos Didžiosios Britanijos laivyne prieš tolimas keliones buvo privaloma maisto atsargas papildyti statinėmis su citrinų sultimis. Taip buvo siekiama išvengti vienos ligos. Kokios?

Šiandien tai labai reta liga. Bet anuomet ji dažnai pasireikšdavo jūreiviams ir kitiems asmenims, ilgą laiką praleidžiantiems jūroje, nes šių žmonių maisto racionas buvo labai ribotas. Šią ligą sukelia vitamino C trūkumas, dėl to prasideda kraujavimas odoje, raumenyse ir vidaus organuose. Vitamino C atradėju laikomas Škotijos laivo chirurgas Džeimsas Lindas (1716–1794). Gydytojas nusprendė pajvairinti sergančių jūreivių maisto racioną ir pastebėjo, kad citrusiniai vaisiai buvo veiksmingiausi vaistai nuo skorbuto.

Skorbuto

Kokią ligą bandoma įveikti miškuose mėtant mėsos gabalus su vakcina?

Lietuvoje šią pavojingą ligą daugiausia platina lapės ir usūriniai šunys. Žmonės užsikrečia įdrėskus ar įkandus pasiutusiam šuniui arba laukiniam gyvūnui. Su gyvūno seilėmis pasiutligės virusas patenka į žaizdą. Tuomet žmogus pradeda karščiuoti, jaučia silpnumą, didžiulį galvos skausmą, jei liga nėra gydoma, žmogų ištinka koma ir mirtis. Pasiutligės virusas valdomas skiepais. Miško žvėrelių, skirtingai nei šuniukų, į veterinarijos kliniką skiepyti nuo pasiutligės neužregistruosi. Jie vakcinuojami kitaip – iš oro miškan mėtant mėsos gabalus su vakcinos kapsulėmis. Kai žvėris pačiumpa mėsą ir perkanda kapsulę, vakcina patenka į jo organizmą.

Pasiutligė

Žmogaus imuninė sistema tarsi sarginis šuo saugo nuo visko, kas gali pakenkti žmogaus sveikatai. Tačiau kartais imuninė sistema slopinama. Kam to reikia?

Kartais imunitetą reikia slopinti vaistais, vadinamais imunosupresantais. Pavyzdžiui, to reikia po organų transplantacijos, kad imuninė sistema jų neatmestų kaip svetimų. Organų transplantacija taikoma tik ekstremaliu sunkios ligos atveju, kai savi organai (inkstai, širdis, plaučiai, kasa, kepenys) neveikia ir nėra kitų būdų išgelbėti gyvybę. Ragenų transplantacija taikoma siekiant sugrąžinti regėjimą. Po organų transplantacijos (išskyrus ragenų ir kaulų čiulpų) asmuo imunosupresantus vartoja visą gyvenimą. 1970 m. vasario 18 d. pirmą kartą Lietuvoje žmogui buvo atlikta transplantacija – persodintas donoro inkstas.

Kad organizmas neįpriešintų paskirtam gydymui

Kaip vadinamas pernelyg dažnas širdies plakimas?

Normalus suaugusio žmogaus širdies susitraukimų dažnis yra 60–80 kartų per minutę. Per dažnas plakimas yra labai nesveikas širdžiai, nes ji nepakankamai aprūpinama deguonimi. Jei tachikardija atsiranda dėl stiprių emocijų ar fizinio aktyvumo, dažniausiai ji pavojaus sveikatai nekelia ir praeina savaime. Tačiau jei tachikardiją sukelia širdies aritmija ar kitos ligos, ji pasireiškia alpimu, dusuliu, galvos skausmu, stipriais širdies plakimo priepuoliais ir skausmu krūtinėje, tada reikia skirti gydymą.

Tachikardija

Kokio žinomo vaistinio preparato veiklioji medžiaga iš pradžių buvo išgaunama iš karklo žievės?

Pirmą kartą šią medžiagą 1832 m. susintetino prancūzų chemikas Karolis Frederikas von Gerhardtas (1816–1856), tačiau savo atradimo atsisakė (manė, kad jis menkavertis). Prabėgus kone pusšimčiui metų, acetilsalicilo rūgštį (pagrindinę aspirino veikliąją medžiagą) iš naujo atrado Feliksas Hofmanas (1868–1946), jaunas „Bayer“ farmacijos kompanijoje dirbęs mokslininkas. Ieškodamas vaistų nuo artrito kenčiančiam tėvui, jis susintetino chemiškai gryną ir patvarią acetilsalicilo rūgštį. Atlikus tyrimus paaiškėjo, kad šis salicilo rūgšties darinys malšina skausmą, karščiavimą ir neblogai toleruojamas žmogaus organizmo. 1899 m. preparatas pradėtas pardavinėti kaip aspirinas.

Aspirino

Vaizdo klausimą užduoda gydytojas Zenonas Javtokas.